

Tomasz Dymaczewski
Poznań

MATERIAŁY ALFONSA KRAUSEGO
(1920–1972)
(P.III–57)

Alfons Leonard Krause (do 1920 r. używał wyłącznie drugiego imienia), profesor chemii nieorganicznej urodził się 6 listopada 1895 roku w Strzelnie na Kujawach jako syn Stanisława, kupca i Rozalii Meyer. Po przeniesieniu się rodziny do Berlina Leonard Krause uczęszczał w latach 1904–1913 do tamtejszego Gimnazjum Realnego imienia Królowej Luizy. Z kolei od 1914 do 1919 roku studiował na Wydziale Filozofii Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma III uczęszczając jednocześnie na wykłady Cesarskiej Politechniki w Charlottenburgu (od 1916 r.) i nauczając począwszy od tegoż roku w gimnazjum, które niedawno ukończył. Stopień doktora filozofii i magisterium nauk wyzwolonych otrzymał na podstawie rozprawy: *Über die selenige Säure und ihre Verbindungen* (1919).

Praktykę zawodową odbywał w zakładach przemysłowych sody i kwasu w Duisburgu. W kwietniu 1920 roku powrócił do Polski. Otrzymał posadę chemika w Państwowym Instytucie Higieny w Poznaniu. Od roku 1921 do 1966 związany był niemal wyłącznie z Uniwersytetem Poznańskim (od 1956 r. Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza) początkowo jako adiunkt w Zakładzie Technologii Rolnej Wydziału Rolniczo-Leśnego, od 1928 roku jako docent (habilitacja w zakresie chemii nieorganicznej) w Zakładzie Fizjologii Roślin i Chemii Rolniczej dokąd przeniósł się w międzyczasie, a od 1930 roku jako profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Chemii Nieorganicznej UP. W tym czasie był już szeroko znany w świecie nauki jako autorytet w zakresie budowy i systematyzacji amfoterycznych wodorotlenków i tlenków metali, zwłaszcza żelazinów. Rozpoczął też kontynuowane w okresie powojennym prace badawcze nad strukturą i aktywnością katalizatorów.

Po wybuchu wojny Alfons Krause został zatrzymany przez gestapo i przewieziony do Bydgoszczy. Po zwolnieniu (30 października 1939 roku) został wraz z rodziną wysiedlony do Warszawy. Tam wziął aktywny udział w pracach tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich, do wybuchu powstania (w którym wraz z rodziną wziął udział) w Warszawie, następnie w Częstochowie. W marcu 1945 roku powrócił do Poznania na dawne stanowisko biorąc czynny udział w odbudowie zniszczonych pracowni. Intensywna działalność naukowa już jako profesora zwyczajnego (nominacja w 1946 r.) doprowadziła do odkrycia zjawiska katalitycznego antagonizmu jonowego a w konsekwencji sformułowania teorii rodnikowych katalizatorów heterogennych, stanowiącej jedną z podstaw metodycznych współczesnego towaroznawstwa.

Alfons Krause legitymował się poważnym dorobkiem naukowym i dydaktycznym. Od początku lat dwudziestych do ostatnich dni życia opublikował sam, bądź wspólnie ze współpracownikami około 650 prac naukowych, w tym obszerną rozprawę pt. *Untersuchungen über Katalyse* (1956). Tylko w okresie powojennym przez jego szkołę naukową przeszło 44 doktorów i 18 docentów. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności a od roku 1958 członkiem korespondentem Polskiej Akademii Nauk. W październiku 1966 roku przeszedł na emeryturę.

Żonaty od 1924 roku z Martą Pommer miał syna Lucjana (1928–2022), profesora fizyki na Uniwersytecie Windsor w Kanadzie.

Zmarł 11 lutego 1972 roku w Poznaniu. Pochowany został 16 lutego na poznańskim Cmentarzu Komunalnym nr 2 na Junikowie.

Materiały Alfonsa Krausego zostały zakupione przez PAN Archiwum w Warszawie w listopadzie 1975 roku. Niewielka spuścizna liczyła około 0,15 mb. akt. Uporządkował ją w lutym i w

marcu 1987 roku mgr Tomasz Dymaczewski. Z uwagi na niewielką objętość spuścizny opracowujący podzielił ją na trzy zasadnicze grupy: I. Materiały twórczości naukowej (j. 1–3), II. Materiały biograficzne i o twórcy spuścizny (j. 4–14) oraz III. Korespondencja i załączniki (j. 15–17).

W grupie materiałów twórczości naukowej tylko jednostka 1 zawiera publikacje naukowe twórcy spuścizny i to z ostatniego okresu działalności, z lat 1971–1972. W przypadku jednego z artykułów udało się skonfrontować rękopis z odbitką publikacji w periodyku „Scientia Pharmaceutica”. Odbitka została wyłączona z załącznika (j. 16) i przeniesiona do jednostki 1. Do grupy I zaliczono też wypisy z literatury chemicznej, fotokopie żelazników i notatki z doświadczeń laboratoryjnych traktując je jako materiały warsztatowe.

W grupie materiałów biograficznych i o twórcy spuścizny, najliczniejszej, obejmującej bowiem 11 jednostek, uporządkowano materiały według następującego schematu: fragment bibliografii opublikowanych prac własnych (j. 4), dyplomy nagród i wyróżnień o charakterze pozainstytucjonalnym (j. 5), materiały dokumentujące członkostwo Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk (j. 6), dokumentacja kariery naukowej i działalności dydaktycznej w Uniwersytecie Poznańskim (od 1956 r. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza) (j. 7), materiały dotyczące związków twórcy spuścizny z przemysłem (j. 8) i w kolejnych jednostkach (9 i 10) zgrupowano materiały związane z nauką w gimnazjum i w Uniwersytecie w Berlinie. Z dokumentacji praktyk zawodowych w Niemczech i rozliczeń z Wyższą Szkołą Handlową w Poznaniu utworzono jednostkę 11. Wszelkie dokumenty dotyczące losów twórcy spuścizny w okresie wojny i okupacji zawarto w jednostce 12. Z nielicznych fotografii, zaproszeń, gratulacji, nekrologów, wycinków prasowych i artykułów wspomnieniowych utworzono dwie jednostki (13 i 14).

W grupie III w jednostce 15 zawarto korespondencję tak wpływającą jak i wychodzącą. Podyktowane to zostało szczupłymi rozmiarami tej ostatniej (1 list), korespondencję zaopatrzone też w aneks w postaci imiennego wykazu korespondentów. Dwie ostatnie jednostki to załączniki do spuścizny: odbitki prac naukowych twórcy spuścizny (j. 16, jedną z odbitek wyłączono do jedn. 1, zob. wyżej) oraz odznaczenia i medale pamiątkowe (j. 17; w przypadku zachowania legitymacji pozostawiono ją przy odpowiadającym jej odznaczeniu bądź medalu).

Materiały Alfonsa Leonarda Krausego w PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu otrzymały sygnaturę P. III-57. Zespół liczy 17 jednostek archiwalnych i aneks.

Źródła i bibliografia

1. Materiały A. Krausego, PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu, sygn. P. III-57, jedn. 4–14.
2. „Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za rok szkolny 1927/1928”, Poznań 1928, s. 123–124.
3. *Who is who in Central and East Europe 1933/1934*, Zurich 1934, s. 516–517.
4. W. Kowalenko, *Tajny Uniwersytet Ziem Zachodnich*, Poznań 1961, s. 59, 68, 76, 103.
5. „Nauka Polska”, R. 11, 1963, nr 1, 43, s. 41–43; tamże: R. 21, 1973, nr 4 (106), s. 189–191.
6. *Dictionary of International Biography*, Part I, London and Darmouth 1971, s. 659.
7. *Who is who in the World 1971/1972*, Chicago 1972, s. 537.
8. *Dzieje Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza 1919–1969*, Poznań 1972, s. 212, 258, 295, 399, 578, 614.
9. *Two Thousand Men of Achievement*, Cambridge, London, Darmouth, 1972, s. 613.
10. „Wiadomości Chemiczne”, R. 26, 1972, nr 7/301/, s. 457–459.
11. *Nauka w Wielkopolsce*, Poznań 1973, s. 947, 989, 1192–1194, 1205.
12. *Wielkopolski Słownik Biograficzny*, Warszawa, Poznań, 1981, s. 378–379.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	Pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–3
II. Materiały biograficzne, o twórcy spuścizny	4–14
III. Korespondencja i załączniki	15–17

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. Artykuły z zakresu katalizy chemicznej
1971–1972 i b. d., druk i rkp., l., jęz. niem., k. 15
2. Wypisy z literatury oraz fotokopie modelu struktury Fe_2O_3
B. d., rkp., l., jęz. niem., k. 3 i 4 fotokopie
3. Notatki laboratoryjne
1926 i b. d., rkp., opr., k. 24

II. MATERIAŁY BIOGRAFICZNE, O TWÓRCY SPUŚCIZNY

4. Bibliografia prac własnych publikowanych w latach 1960–1962
Po 1962, masz., l., k. 12
5. Dyplomy nagród i wyróżnień (Nagroda Państwowa II stopnia, Nagroda I stopnia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, dyplomy uznania: Państwowych Wydawnictw Technicznych, ang. fundacji The Two Thousand Men of Achievement)
1955–1972, druk, masz., rkp., opr. i l., jęz. ang., pol., k. 5
6. Polska Akademia Umiejętności i Polska Akademia Nauk. Akty nominacyjne
1945–1958, druk, masz., l., k. 4
7. Uniwersytet Poznański, następnie Uniwersytet im. Adama Mickiewicza.
Akty nominacyjne, dyplomy, umowy, zaświadczenia.
1920–1966, druk, masz., rkp., l., k. 9
8. Zezwolenia patentowe i umowa z Centralnym Laboratorium Akumulatorów i Ogniw w Poznaniu
1950–1964, druk, masz., sz. i l., k. 12
9. Świadectwa szkolne
1904–1913, druk, rkp., jęz. niem., k. 23
10. Dyplomy, indeks i karty egzaminacyjne z okresu studiów
1914–1919, druk, rkp., sz. i l., jęz. niem., k. 18 i 1 rulon
11. Świadectwa praktyk zawodowych i rozliczenie z Wyższą Szkołą Handlową w Poznaniu
1918–1936, masz., rkp., l., jęz. niem., pol., k. 4
12. Materiały dotyczące okresu wojny i okupacji
Świadectwo zwolnienia z gestapo, zaświadczenie o nauczaniu w tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich, kwestionariusz dotyczący rejestracji szkół wojennych wraz z notatkami twórcy spuścizny
1939–1954 i b. d., druk, masz. i rkp., l., jęz. niem., pol., k. 6
13. Zaproszenia, gratulacje i fotografie
Przed 1939–1970 i b. d., druk, masz. i rkp., l., k. 3 i 11 fot.
14. Wycinki prasowe i nekrologi
1956–1972, druk, opr. i l., k. 4 i 4 wycinki

III. KORESPONDENCJA I ZAŁĄCZNIKI

15. List twórcy spuścizny do nieustalonego adresata i korespondencja wpływająca A–Z
1918–1971, masz., rkp., jęz. ang., niem., pol., l., k. 10, zob. aneks 1
16. Odbitki prac naukowych twórcy spuścizny
1936–1972 i b. d., druk, opr., jęz. niem., pol., szt. 69
17. Odznaczenia i medale pamiątkowe
1954–1973, szt. 7

ANEKS 1

- J. 15. List twórcy spuścizny do nieustalonego adresata i korespondencja wpływająca:
Beyer-Enke Siegfried	1971, l. 1
Bredig G.	1936, l. 1
Faueler G.	1935–1936, l. 2
Korczyński A.	po 1970, l. 1

Lorenz Richard	1927, 1. 1
Miłobędzki Tadeusz	1931, 1. 1
Schwab G. M.	1971, 1. 1